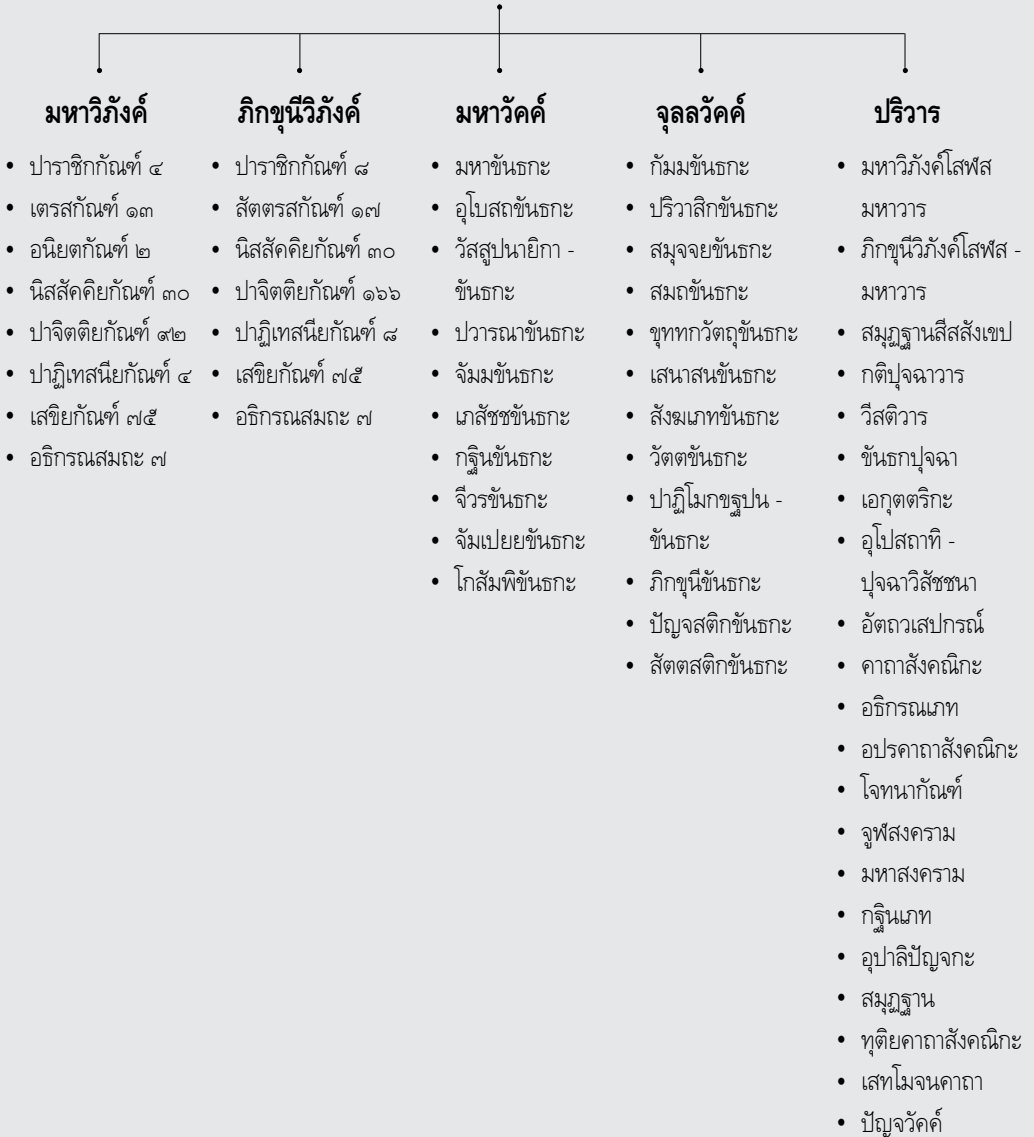

วินัยปิฎก

วินัยปิฎก^๑

^๑ วินัยปิฎก มี ๕ คัมภีร์ จัดพิมพ์เป็นคัมภีร์ ๘ เล่ม เรียกย่อ ๆ ว่า อา ปา ม จุ ป (ดูคำอธิบายเพิ่มเติมที่ หน้า ๓๐) คือพระไตรปิฎกเล่ม ๑ ถึง เล่ม ๘

ความย่อแห่งพระไตรปิฎก

การย่อความแห่งพระไตรปิฎกได้แบ่งออกเป็น ๒ ตอนติดต่อกันในพระไตรปิฎกเล่มเดียวกัน คือตอนแรกย่อความพอให้เห็นว่า ในพระไตรปิฎกแต่ละเล่ม ตั้งแต่เล่ม ๑ ถึงเล่ม ๔๕ ว่าด้วยเรื่องอะไรบ้าง เป็นการสำรวจอย่างคร่าว ๆ ครั้งหนึ่งก่อน ในตอนที่ ๒ จึงขยายความให้พิสดารพอที่จะรู้เรื่องพระไตรปิฎก เหมือนกับได้อ่านเอง ตั้งแต่เล่มแรกจนถึงเล่มสุดท้าย การย่อความในตอนที่ ๒ นี้ ท่านผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนหนึ่งได้ท่องเที่ยวไปในพระไตรปิฎก เก็บใจความสำคัญได้ตลอด โดยวิธีนี้จะทำให้ท่านผู้อ่านได้เห็นหน้าตาของพระไตรปิฎกชัดเจนขึ้น โดยปกติพระไตรปิฎก ๔๕ เล่มนั้น มากไปสำหรับคนทั่วไปจะอ่านให้จบทุกเล่ม แต่ถ้าเก็บใจความสำคัญมากแล้วไว้ตั้งที่ในภาคนี้ ก็จะช่วยให้สะดวกในการอ่าน การถือเอาความยิ่งขึ้น

มีชื่อที่ขอข้อความเข้าใจไว้ในที่นี้ คือ

วินัยปิฎก	ตั้งแต่เล่ม ๑ ถึงเล่ม ๘	รวม	๘ เล่ม
สุตตันตปิฎก	ตั้งแต่เล่ม ๙ ถึงเล่ม ๓๓	รวม	๒๕ เล่ม
อภิธรรมปิฎก	ตั้งแต่เล่ม ๓๔ ถึงเล่ม ๔๕	รวม	๑๒ เล่ม
	รวมเป็นเล่มพระไตรปิฎก		๔๕ เล่ม

ต่อไปนี้ ขอเชิญท่านอ่านความย่อตอนที่ ๑ ต่อไป

วินัยปิฎก

เล่ม ๑ มหาวิภังค์ ภาค ๑

ได้กล่าวไว้แล้วในภาค ๑ ว่าด้วยความรู้เรื่องพระไตรปิฎก ว่าวินัยปิฎกนั้น ว่าด้วยวินัยหรือศีลของภิกษุและภิกษุณี เมื่อจะกล่าวโดยเรียงลำดับเล่ม วินัยปิฎก ๘ เล่มนั้น

เล่ม ๑ เล่ม ๒ มีชื่อว่า มหาวิภังค์ หรือภิกขุวิภังค์ ว่าด้วยศีล ๒๒๗ ของภิกษุ

เล่ม ๓ มีชื่อว่า ภิกขุณีวิภังค์ ว่าด้วยศีล ๓๑๑ ของนางภิกษุณี

เล่ม ๔ เล่ม ๕ มีชื่อว่า มหาวัคค์ แปลว่า วรรคใหญ่ หรือพวกใหญ่ คือว่าด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสงฆ์ ที่เป็นเรื่องสำคัญ ๆ และต้องทำเสมอ เช่น เรื่องจีวร เรื่องอุโบสถ ปวารณา การจำพรรษา

เล่ม ๖ เล่ม ๗ มีชื่อว่า จุลลวัคค์ แปลว่า วรรคเล็ก หรือพวกเล็ก คือว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับสงฆ์ที่มีความสำคัญรองลงมา จนถึงเรื่องเบ็ดเตล็ด เช่น เรื่องข้อวัตรต่าง ๆ เรื่องที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ส่วนเล่มสุดท้าย คือเล่ม ๘ มีชื่อว่า ปรีวาร เป็นการรวบรวมความรู้ในวินัยปิฎกทั้ง ๗ เล่มข้างต้น จัดเป็นหมวดหมู่ให้เข้าใจง่าย

สมาคมบาลีปกรณ์ประเทศอังกฤษ เรียกมหาวิงค์ และภิกขุณีวิงค์ รวมกันว่า สุตตวิงค์

เฉพาะเล่ม ๑ มีการแบ่งเป็นหมวดใหญ่ ๆ ให้ชื่อว่ากัณฑ์ รวมทั้งสิ้น ๗ กัณฑ์ คือ

๑. เวรัญชกัณฑ์ เล่าเรื่องพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เมืองเวรัญชา จนถึงเรื่องพระสารีบุตรขอให้ทรงบัญญัติพระวินัย เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระพุทธศาสนา จนถึงเสด็จออกจากเมืองเวรัญชา ไปยังกรุงพาราณสี (ราชธานีแห่งแคว้นกาสี) และเสด็จถึงกรุงเวสาลี (ราชธานีแห่งแคว้นวัชชี) ในที่สุด
๒. ปฐมปาราชิกกัณฑ์ ว่าด้วยเหตุการณ์ที่ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ คือสิกขาบทที่ห้ามภิกษุเสพเมถุน พร้อมทั้งเรื่องราวที่ทรงแก้ไขเพิ่มเติม วินิจฉัย ใต้สวน และตัดสินเป็นราย ๆ ไป
๓. ทุตติยปาราชิกกัณฑ์ ว่าด้วยเหตุการณ์ที่ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ คือสิกขาบทที่ห้ามมิให้ภิกษุถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้ ตั้งแต่ราคา ๕ มาสกขึ้นไป พร้อมทั้งเรื่องราวที่ทรงแก้ไขเพิ่มเติม วินิจฉัย ใต้สวน และตัดสินเป็นราย ๆ ไป
๔. ตติยปาราชิกกัณฑ์ ว่าด้วยเหตุการณ์ที่ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ คือสิกขาบทที่ห้ามมิให้ภิกษุฆ่ามนุษย์ พร้อมทั้งเรื่องราวที่ทรงแก้ไขเพิ่มเติม วินิจฉัย ใต้สวน และตัดสินเป็นราย ๆ ไป
๕. จตุตถปาราชิกกัณฑ์ ว่าด้วยเหตุการณ์ที่ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ ห้ามมิให้ภิกษุอดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน พร้อมทั้งเรื่องราวที่ทรงวินิจฉัย ใต้สวน และตัดสินเป็นราย ๆ ไป
๖. เตรสกัณฑ์ แปลว่า กัณฑ์อันว่าด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ๑๓ ข้อ อาบัติสังฆาทิเสส เป็นอาบัติหนักรองลงมาจากอาบัติปาราชิก เมื่อต้องเข้าแล้ว ต้องอยู่ปริวาสเท่ากับวันที่ปกปิดไว้ แล้วอยู่ฆานัตตอีก ๖ ราตรี เสร็จแล้วจึงประชุมสงฆ์ ไม่น้อยกว่า ๒๐ รูป ทำพิธีสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส ทั้ง ๑๓ ข้อนี้ ได้มีการบรรยาย

ความเป็นมา ที่เป็นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบท ทรงแก้ไขเพิ่มเติม วินิจฉัย
ไต่สวน และตัดสินเป็นราย ๆ ไป

๗. อนียตกัณฑ์ แปลว่า กัณฑ์อันว่าด้วยอาบัติซึ่งไม่แน่ว่าจะต้องอาบัติอะไรใน
๒ - ๓ ประการ สุดแต่กรณีแวดล้อมจะให้ตัดสินว่าต้องอาบัติอะไร อนียต
หรือสิกขาบทที่ว่าด้วยอาบัติอันไม่แน่ มี ๒ สิกขาบท

รวมความว่า ในมหาวิภังค์ หรือ วินัยปิฎก เล่ม ๑ นี้ แสดงความเป็นมาแห่งการบัญญัติ
สิกขาบท ว่าด้วยอาบัติปราชิก ๔ สังฆาทิสเส ๑๓ อนียต ๒ รวมเป็น ๑๙ ข้อ

ขยายความ

๑. เวรัญชกัณฑ์

(พระสารีบุตรกราบทูลให้ทรงบัญญัติสิกขาบท)

เริ่มต้นด้วยเล่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โคนไม้สะเดา ใกล้เมืองเวรัญชา
พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เวรัญชพราหมณ์ได้ทราบกิตติศัพท์สรรเสริญ จึงเข้าไปเฝ้า แต่มิได้
ถวายบังคม หลังจากทักทายปราศรัยแล้ว ก็ได้กล่าวว่า ได้ข่าวเขาพูดกันว่าพระสมณโคดม
ไม่ยอมไหว้หรือลุกขึ้นต้อนรับพราหมณ์ผู้สูงอายุ การที่พระสมณโคดมทำเช่นนั้น ย่อมไม่สมควร
พระพุทธเจ้าตรัสรับว่า พระองค์มิได้ไหว้พราหมณ์ผู้สูงอายุจริง เวรัญชพราหมณ์จึงกล่าววาจา
รุกรานด้วยถ้อยคำที่ถือกันเป็นสมัยนั้นว่า เป็นคำดูหมิ่นเหยียดหยาม รวม ๘ ข้อ เช่น คำว่า
พระสมณโคดมเป็นคนไม่มีรสาดี เป็นคนไม่มีสมบัติ เป็นคนนำให้ฉิบหาย เป็นคนเผาผลาญ
เป็นต้น แต่พระผู้มีพระภาคทรงอธิบายคำเหยียดหยามนั้นไปในทางดี เช่นว่า ใครจะว่าไม่มี
รสาดีก็ถูก เพราะท่านไม่ติดรส คือรูป เสียง เป็นต้น ใครจะว่าไม่มีสมบัติก็ถูก เพราะท่านไม่
ติดสมบัติ คือรูป เสียง เป็นต้น ใครจะว่านำให้ฉิบหายก็ถูก เพราะท่านแสดงธรรมให้ทำบาป
อกุศลทุกอย่างให้ฉิบหาย ใครจะว่าเป็นคนเผาผลาญก็ถูก เพราะท่านเผาผลาญบาป อกุศล
อันเป็นที่ตั้งแห่งความเดือดร้อนทั้งหมด เมื่อตรัสตอบแก้คำดูหมิ่นเหยียดหยามของพราหมณ์
ตกทุกข้อโดยไม่ต้องใช้วิธีด่าตอบ หากใช้วิธีอธิบายให้เป็นธรรมะสอนใจได้ตั้งนั้นแล้ว จึงตรัส
อธิบายเหตุผลในการที่พระองค์ไม่ไหว้พราหมณ์ผู้สูงอายุ โดยเปรียบเทียบว่าลูกไก่ตัวไหน
เจาะฟองไข่ออกมาได้ก่อน ลูกไก่ตัวนั้น ควรนับว่าแก่กว่าลูกไก่ตัวอื่น พระองค์เจาะฟองไข่ออก
คืออวิชชาก่อนผู้อื่น จึงถือได้ว่าเป็นผู้แก่กว่าผู้อื่น เวรัญชพราหมณ์ได้ฟังก็เลื่อมใส ประกาศ
ตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต แล้วกราบทูลอาราธนาให้ทรงจำพรรษาอยู่ใน

เมืองเวรัญชา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ พระองค์ทรงรับโดยดุษณีภาพ

ในสมัยนั้น เมืองเวรัญชาเกิดทุพภิกขภัย หาอาหารได้ยาก ถึงขนาดต้องใช้สลากบันส่วนอาหาร ภิกษุทั้งหลายลำบากด้วยอาหารบิณฑบาต ได้อาศัยข้าวแดงจากพ่อค้าที่พักแรมฤดูฝน ณ เมืองนั้น พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญภิกษุเหล่านั้นว่า เป็นผู้ชนะ (ที่สามารถต่อสู้กับความยากลำบากได้ โดยไม่ต้องใช้วิธีแสวงหาในทางที่ผิด เช่น อวดตนเป็นผู้วิเศษ เป็นต้น)

พระโมคคัลลานะเสนอวิธีแก้ไขความอดอยากหลายประการ รวมทั้งการไปเที่ยวบิณฑบาตในที่อื่น แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต

ส่วนพระสารีบุตรคำนึงถึงความตั้งมั่นแห่งพรหมจรรย์ จึงกราบทูลถามถึงเหตุที่ทำให้พรหมจรรย์ตั้งมั่นและไม่ตั้งมั่น พระพุทธเจ้าทรงชี้ไปที่การบัญญัติสิกขาบท การสวดปาฏิโมกข์ (สวดบททวนสิกขาบททุกกึ่งเดือน) ว่าเป็นเหตุให้พรหมจรรย์ตั้งมั่น การไม่ทำเช่นนั้นเป็นเหตุให้พรหมจรรย์อันตรธาน พระสารีบุตรจึงกราบทูลขอให้ทรงบัญญัติสิกขาบท พระพุทธเจ้าตรัสว่า ยังไม่ถึงเวลา คือพระสงฆ์ยังไม่มาก ลากสักการะยังไม่มาก ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอัสวะ (กิเลสที่ต้องสั่นดาม) ยังไม่ปรากฏในสงฆ์ ก็ยังไม่ต้องบัญญัติสิกขาบท ถ้าพระสงฆ์มาก ลากสักการะมาก ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอัสวะปรากฏในสงฆ์ จึงควรบัญญัติสิกขาบท ทั้งขณะนั้นภิกษุสงฆ์ที่ติดตามพระพุทธเจ้า ก็ล้วนเป็นพระอริยบุคคล คืออย่างต่ำก็เป็นพระโสดาบัน

เมื่อออกพรรษาแล้ว พระพุทธเจ้าจึงชวนพระอานนท์ไปบอกลาเวรัญชพราหมณ์ ในฐานะผู้นิมนต์ให้จำพรรษา เวรัญชพราหมณ์นิมนต์พระองค์พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ฉันในวันรุ่งขึ้น ทรงรับนิมนต์และไปฉันตามกำหนดแล้ว แสดงธรรมโปรดเวรัญชพราหมณ์ แล้วเสด็จจาริกไปสู่เมืองโสเรยยะ เมืองสังกัสสั เมืองกัณฑกชชะ โดยลำดับ เสด็จข้ามลำน้ำคงคา ที่ทำชื้อบยาจะไปสู่กรุงพาราณสี จากพาราณสี สู่วาสาลี ประทับ ณ เรือนยอดในป่ามหาวน

๒. ปฐมปาราชิกกัณฑ์ (ว่าด้วยปาราชิกสิกขาบทที่ ๑)

ห้ามภิกษุเสพเมถุน

สมัยนั้นมีหมู่บ้านนามว่ากัณฑะ ตั้งอยู่ไม่ไกลเมืองวาสาลี มีบุตรเศรษฐีผู้เป็นบุตรชาวกัณฑะ นามว่าสุทินนะ สุทินนะ (ผู้มีคำต่อท้ายชื่อว่าบุตรชาวกัณฑะ) พร้อมด้วยสหายไปสู่กรุงวาสาลี เห็นพระพุทธเจ้ากำลังแสดงธรรม จึงแวะเข้าไปสดับธรรม มีความเลื่อมใสใคร่จะออกบวช จึงกราบทูลขอบวชในพระพุทธศาสนา แต่พระศาสดายังไม่ประทานอนุญาตให้บวช เพราะมารดาบิดายังไม่อนุญาต สุทินนะจึงกลับไปขออนุญาตท่านมารดาบิดา แต่ไม่ได้รับอนุญาต

^๑ พระสุทินนะไม่ต้องอาบัติ เพราะเป็นต้นบัญญัติ ไม่มีการปรับอาบัตีย้อนหลัง

จึงอ่อนวอนถึง ๓ ครั้ง ก็ไม่ได้รับอนุญาตเช่นเดิม สุกินนะจึงนอนลงกับพื้น อดอาหารถึง ๗ วัน มารดาบิดาอ่อนวอนให้ล้มความตั้งใจ ก็ไม่ยอม พวกเขาอื่น ๆ มาอ่อนวอน ก็ไม่ยอม ในที่สุด พวกเขาอื่น ๆ อ่อนวอนให้มารดาบิดาของสุกินนะอนุญาต ก็ได้รับอนุญาต เมื่อได้รับอนุญาตแล้วก็ออกบวช ประพฤติปฏิบัติเคร่งครัดอยู่ทางวัชชีคาม

ครั้งนั้น แคว้นวัชชี (ซึ่งมีกรุงเวสาลีเป็นราชธานี) เกิดทุพภิกขภัย พระสุกินนะมีญาติเป็นคนมั่งคั่งมาก เมื่อเดินทางไปถึงกรุงเวสาลี ญาติ ๆ ทราบข่าวก็นำอาหารมาถวายเหลือเพื่อพระสุกินนะก็ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายอีกต่อหนึ่ง แล้วเดินทางไปกลันทคาม (ตำบลบ้านเดิมของตน) ความทราบถึงมารดาบิดา บิดาจึงนิมนต์ไปฉัน มารดาก็นำทรัพย์สมบัติมาล่อเพื่อให้สึก พระสุกินนะไม่ยอมจึงไม่สำเร็จ ต่อมารดาพระสุกินนะรจนาภริยาของพระสุกินนะ (ตั้งแต่ในสมัยยังไม่ได้บวช) มีระดู ได้กำหนดจะมีบุตรได้ จึงพานางไปหาพระสุกินนะที่ปามหาวัน ชวนให้สึกอีก พระสุกินนะไม่ยอม จึงกล่าวว่า ถ้าไม่สึกก็ขอพี่พันทูไว้สืบสกุล ครั้งนั้นยังไม่มีการบัญญัติวินัยห้ามเสพเมถุน พระสุกินนะเข้าใจว่าเป็นเรื่องที่พอทำได้ เพื่อให้มีบุตรสืบสกุล จึงเสพเมถุนด้วยภริยาของตน ซึ่งต่อมานางตั้งครรภ์และคลอดบุตร บุตรของพระสุกินนะ จึงได้นามว่าเจ้าพีช ภริยาของพระสุกินนะ ก็ได้นามว่ามารดาของเจ้าพีช ต่อมาทั้งมารดาและบุตร ออกบวชได้สำเร็จอรหัตตผลทั้งสองคน

กล่าวถึงพระสุกินนะเกิดความไม่สบายใจขึ้นมาภายหลัง ถึงขนาดชูปดม อกุศลทั้งหลาย ถ้ามทราบความ จึงพากันตีเตียน และนำความกราบทูลพระผู้มีพระภาค พระองค์จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงได้สวนเรื่องนั้น ทรงตีเตียนแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามมิให้ภิกษุเสพเมถุน ทรงปรับอาบัติปาราชิกแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

อนุบัญญัติ (ข้อบัญญัติเพิ่มเติม)

ต่อมามีภิกษุวัชชีบุตร ชาวกรุงเวสาลี เข้าใจว่าห้ามเฉพาะเสพเมถุนกับมนุษย์ จึงเสพเมถุนด้วยนางลิง ความทราบถึงพระพุทธเจ้า จึงทรงบัญญัติเพื่อเติมให้ชัดขึ้นว่า ห้ามแม้ในสัตว์ดิรัจฉาน

ภิกษุเสพเมถุนขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว ภายหลังขอเข้าอุปสมบทอีก พระพุทธเจ้า จึงทรงบัญญัติมิให้อุปสมบทแก่ผู้เช่นนั้น

ต่อจากนั้น มีคำอธิบายตัวสิกขาบทอย่างละเอียดทุก ๆ คำ พร้อมทั้งแสดงตัวอย่างประกอบ

ภิกษุ ๕ ประเภท ไม่ต้องอาบัติ คือ (๑) ภิกษุผู้ไม่รู้ตัว (หรือถูกบังคับแต่ไม่ยินดี)

- (๒) ภิกษุผู้เป็นบ้า (๓) ภิกษุผู้มีจิตฟุ้งสร้าน (หมายถึงเป็นบ้าไปชั่วขณะด้วยเหตุอื่น ไม่ใช่บ้าโดยปกติ อรรถกถาแก้ว่า ผีเข้า ในสมัยนี้เทียบด้วยเป็นบ้าเพราะฤทธิ์ยาบางชนิด)
 (๔) ภิกษุผู้มีเวทนาถล้าไม่รู้ตัวว่าทำอะไรลงไปบ้าง (๕) ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ

วินีตวัตถุ (เรื่องที่ทรงวินิจฉัยชี้ขาด)

ต่อจากนั้น มีการแสดงตัวอย่างที่ภิกษุทำไปเกี่ยวกับสิกขาบทนี้ ในลักษณะต่าง ๆ กัน และพระผู้มีพระภาคทรงวินิจฉัย ๒ ส่วน และชี้ขาดว่า ต้องอาบัติบ้าง ไม่ต้องอาบัติบ้าง ตามเงื่อนไขทางพระวินัยทั้งหมดมีประมาณ ๗๒ เรื่อง

๓. พุติยปาราชิกกัณฑ์ (ว่าด้วยปาราชิกสิกขาบทที่ ๒) ห้ามถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ตั้งแต่ราคา ๔ มาสกขึ้นไป

เริ่มเรื่องเล่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปที่เป็นมิตรสหายกันได้ทำกุฎีหญ้า อยู่จำพรรษาข้างเขาอิสิคิลิ ท่านพระธนิยะ ผู้เป็นบุตรแห่งช่างหม้อ ก็ทำกุฎีหญ้า จำพรรษาอยู่ ณ ที่นั้นด้วย ภิกษุอื่น ๆ เมื่อออกพรรษาก็รื้อกุฎีหญ้า เก็บหญ้า เก็บไม้ แล้วจาริกไปสู่ชนบท ส่วนพระธนิยะคงอยู่ในที่นั้นไม่ไปไหนตลอด ๓ ฤดู ขณะที่เข้าไปบิณฑบาตยังหมู่บ้าน พวกคนเก็บหญ้า เก็บไม้ มารื้อกุฎี นำหญ้าและไม้ไป ท่านต้องทำใหม่ แต่พวกนั้นก็มารื้อ ขโมยหญ้าและไม้ไปอีกถึง ๓ ครั้ง ท่านพระธนิยะจึงคิดสร้างกุฎีดิน เพราะเป็นผู้ชำนาญในการผสมดินปั้นหม้อมาก่อน เมื่อตกลงใจดังนั้น จึงเอาดินเหลวมาขยำแล้วทำเป็นกุฎีดินล้วน เอาหญ้าไม้และมูลโคมาสูมกุฎีที่ทำไว้แล้ว ให้เป็นกุฎีดินเผา สวยงามมีสีแดงดังตัวแมลงเต่าทอง^๑ กิตติศัพท์ของกุฎีนี้ที่ว่าสวยงาม แพร่ไป พระพุทธเจ้าทรงทราบตรัสสั่งให้ทุบทำลายเสีย เพื่อมิให้ภิกษุรุ่นหลังเอาอย่าง เพราะ (การขุดดินเอามาทำกุฎี) อาจทำ

^๑ อินทโคปกะ อาจแปลได้ว่า หิ่งห้อย แมลงทับ แต่ทั้งสองชนิดนี้ไม่มีสีแดง การแปลคำนี้ในที่นี้ เป็นปัญหาที่ค้นคว้ากันมากในผู้ศึกษาภาษาบาลีหลายประเทศ ส่วนใหญ่เห็นว่า ได้แก่แมลงเต่าทอง (lady birds) แมลงชนิดนี้โดยปกติตัวสีแดง มีจุดดำ แต่ที่ตัวสีเหลือง ก็มีบ้าง

^๒ หมายถึงเป็นผู้มีศีลอันดี ย่อมละอายใจ รังเกียจในความชั่ว แม้มีธุระจะใช้หญ้าใช้ไม้เล็กน้อยไปบ้าง ก็ไม่กล้าใช้ จึงประทานอนุญาตไว้ ไม่ได้ห้ามอนุญาตของในเมือง

สัตว์ให้ตายได้ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำกุกฺกิดินล้วน ปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด

ท่านพระชนิยะไม่ยุติเพียงเท่านั้น เข้าไปหาคนเฝ้าโรงเก็บไม้ของหลวง เล่าความให้ฟัง ถึงเรื่องที่คนหรือกุกฺกิดิน ขโมยหญ้า และไม่ไปถึง ๓ ครั้ง ท่านจึงคิดทำกุกฺกิดินเผา ก็ถูกสั่งให้ทำลายเสีย จึงมาขอไม้จากคนเฝ้าโรงเก็บไม้ของหลวง คนเฝ้าปฏิเสธว่า ตนไม่มีไม้ที่จะให้ มีแต่ไม้ที่เป็นของพระราชาทองแหน เพื่อใช้ซ่อมพระนคร เก็บไว้ในคราวมีอันตราย ถ้าพระราชาทองแหนก็นำไปได้ พระชนิยะตอบว่า พระราชาทองแหนแล้ว คนเฝ้าโรงไม้เชื่อว่าเป็นพระคงไม่พูดปด จึงอนุญาตให้นำไป ท่านพระชนิยะก็นำไม้มาตัดเป็นท่อนเล็กท่อนน้อยใส่เกวียนขนไปทำกุกฺกิดิน

เมื่อวัสสการพราหมณ์ อำนวยผู้ใหญ่ มาตรวจ พบว่าไม่หายไป จึงไต่สวน แล้วนำความกราบทูลพระเจ้าพิมพิสาร มีรับสั่งให้นำตัวคนเฝ้าโรงไม้เข้าไปเฝ้า เขาจึงถูกมัดนำตัวไป ท่านพระชนิยะเห็นคนเฝ้าไม้ถูกมัดนำตัวไป จึงสอบถามได้ความแล้ว ก็ตามไปด้วย พระเจ้าพิมพิสารถวายนมัสการท่านพระชนิยะ แล้วตรัสถามว่า เป็นความจริงหรือที่ว่า พระองค์ถวายไม้ นั้น ท่านพระชนิยะตอบว่า เป็นความจริง พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า พระองค์เป็นพระราชามีจิตรุระมาก ถวายไปแล้ว อาจนึกไม่ออกก็ได้ ถ้าท่านพระชนิยะนึกออก ก็ขอให้ชี้แจงมา ท่านพระชนิยะทูลถามว่า ทรงระลึกได้หรือไม่ ที่ทรงเปล่งวาจาในวันอภิเษกเสวยราชย์ว่า หญ้า ไม้ และน้ำ เป็นอันข้าพเจ้าถวายแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ขอจงใช้สอยเถิด ตรัสตอบว่า ทรงระลึกได้ แต่ที่ตรัสอย่างนั้น ทรงหมายสำหรับสมณพราหมณ์ผู้มีความละอาย ผู้มีความรังเกียจ^๒ ใครต่อการศึกษา ผู้เกิดความรังเกียจ แม้ในความชั่วเพียงเล็กน้อย และทรงหมายถึงสิ่งของที่ไม่ดีใครหวงแหนในป่า ท่านถือเอาไม้ที่มีดีให้ด้วยเลสนี้ คนอย่างพระองค์ จะพึงฆ่า จองจำหรือเนรเทศสมณะหรือพราหมณ์ได้อย่างไร ท่านจงไปเถิด ท่านพ้นเพราะเพศ (บรรพชิต) ต่อไปอย่าทำอย่างนี้อีก

มนุษย์ทั้งหลายพากันดิ้นรนด้วยประการต่าง ๆ ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวน เมื่อท่านพระชนิยะรับเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงถามภิกษุผู้เคยเป็นมหาอำมาตย์ผู้พิพากษา ซึ่งเข้ามาบวชว่า พระเจ้าพิมพิสารทรงจับโจรได้ ทรงประหารชีวิต จองจำหรือเนรเทศ ด้วยกำหนดทรัพย์เท่าไร ก็ได้รับคำตอบว่า บาทหนึ่ง^๑ หรือมีราคาเท่ากับ

^๑ ราคาบาทหนึ่ง หรือ ๕ มาสกของนครนั้น มีราคาสูงพอใช้ เพราะในเรื่องตัวอย่างบางเรื่อง ผ้าโพกที่ขโมยมาจากตลาด ราคายังไม่ถึงบาทหนึ่งด้วยซ้ำ ดูวินัยปิฎก วิ.ม.ท. ๑/๑๗๕/๑๐๒ แต่ผ้าโพกที่ราคาถึง ปรับอาบัติปาราชิกก็มี ในหน้า ๘๘

บาทหนึ่ง หรือเกินกว่าบาทหนึ่ง ครั้งนั้น ในกรุงราชคฤห์ บาทหนึ่งเท่ากับ ๕ มาสก จึงทรงบัญญัติ ลิกขาบท มิให้ภิกษุถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้ ผู้ใดทำเช่นนั้น ได้ราคาที่พระราชเจ้าจับใจ ใต้ประหารชีวิต จองจำ หรือเนรเทศ ต้องอาบัติปาราชิก

อนุบัญญัติ (ข้อบัญญัติเพิ่มเติม)

สมัยนั้น ภิกษุจฬพัคคีย์ (พวก ๖ คือเป็นพวกร่วมใจกัน ๖ รูป) ไปที่ลาน (ตากผ้า) ของช่างย้อม ขโมยท่อนผ้าของช่างย้อมนำมาแบ่งกัน ความทราบถึงภิกษุทั้งหลาย เธอแก้ตัวว่า นี่เธอไปลักในป่า ไม่ได้ลักในบ้าน ลิกขาบทที่บัญญัติมุ่งหมายถึงลักในบ้าน (ความจริงในตัว ลิกขาบท มิได้ระบุสถานที่) แต่เพื่อที่จะปิดมิให้ข้อโต้เถียงต่อไป พระผู้มีพระภาคจึงทรง บัญญัติเพิ่มเติมว่า ลักของจากบ้านก็ตาม จากป่าก็ตาม (ในเรื่องที่เกิดขึ้นนี้ ทรงตัดสินว่า ต้องอาบัติปาราชิก)

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายลิกขาบททุกคำโดยละเอียด พร้อมทั้งเติมถ้อยคำที่กัน ข้อแก้ตัว เช่น คำว่า ของตั้งอยู่บนพื้น บนบก บนอากาศ (เช่น นก) บนเวหาส (เช่น ของแขวนไว้) ในน้ำ บนเรือ บนยาน บนเครื่องเบก (เช่น ศีรษะ สะเอว) ในอาราม ในวิหาร ในนา ในสวน ในบ้าน ในป่า เป็นต้น

ลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ มี ๘ ประการ คือ (๑) ภิกษุถือเอาด้วยเข้าใจว่าเป็นของตน (หยาบผิด) (๒) ถือเอาด้วยเข้าใจว่าคุ้นเคยกัน แม้เจ้าของรู้จักคงไม่ว่า (๓) ถือเอาโดยเป็นของยืม (๔) ถือเอาของที่ผู้ล่วงลับไปแล้วหวงแทน (ไม่รับรองสิทธิของคนที่ยายไปแล้ว เว้นแต่จะมี ผู้รับมรดกต่อ) (๕) ถือเอาของที่สัตว์หวงแทน (เช่น เลือกัดเนื้อตาย ภิกษุถือเอามาบางส่วน เพื่อเป็นอาหาร) (๖) ถือเอาด้วยบังสุกุลสัญญา คือเข้าใจว่าเป็นของเขาทั้งแล้ว (๗) ภิกษุเป็นบ้า (๘) ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ

วินิตวัตถุ (เรื่องที่ทรงวินิจฉัยชี้ขาด)

ต่อจากนั้น มีการแสดงตัวอย่างที่ภิกษุทำไปเกี่ยวกับลิกขาบทนี้ ในลักษณะต่าง ๆ กัน ประมาณ ๑๔๙ เรื่อง พระผู้มีพระภาคทรงวินิจฉัยไต่สวนแล้ว ทรงชี้ขาดว่าต้องอาบัติปาราชิก หรือไม่ ตามควรแก่กรณี

๑ อรรถกถาตั้งคำถามว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงทราบหรือว่า พระเหล่านี้นะฆ่าตัวตาย หรือจิ้งเขฆ่า แล้วเฉลยว่า ทรงทราบ เพราะภิกษุเหล่านั้นในชาติก่อนเคยเป็นพรานล่าเนื้อ ฆ่าเนื้อมาตลอดชีวิต เป็นเรื่องของการใช้กรรมที่ไม่มีใคร จะแก้ไขได้ พระองค์จึงทรงหลักเร้นเสียตลอดทั้งเดือน เรื่องของการใช้กรรม ถ้าไม่ตายอย่างนี้ ก็ต้องตายอย่างอื่น

๔. ตติยปาราชิกกัณฑ์ (ว่าด้วยปาราชิกสิกขาบทที่ ๓) ห้ามมิให้ฆ่ามนุษย์

เริ่มเรื่องเล่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เรือนยอด ป่ามหาวัน ใกล้กรุงเวสาลี พระองค์ได้ทรงแสดงอสุภกถา คือถ้อยคำปรารภสิ่งที่ไม่สวยงาม สรรเสริญคุณแห่งอสุภะ และคุณแห่งการเจริญอสุภะ คือ การพิจารณาเห็นร่างกายโดยความเป็นของไม่งาม กับทั้งคุณแห่งอสุภสมบัตติ (การเข้าฌานเมื่ออสุภะเป็นอารมณ์) โดยปริยายเป็นอันมาก ครั้นแล้วตรัสว่า ทรงพระประสงค์จะหลีกเร้นอยู่ตามลำพังพระองค์ตลอดกึ่งเดือน ใคร ๆ ไม่พึงเข้าไปเฝ้า เว้นแต่ภิกษุผู้นำอาหารเข้าไปเพียงรูปเดียว

ภิกษุทั้งหลายปฏิบัติอสุภภาวนา (การเจริญอสุภกัมมัฏฐาน คือพิจารณาร่างกายโดยความเป็นของไม่งาม) ก็เกิดเบื่อหน่าย รังเกียจด้วยกายของตน เหมือนชายหนุ่มหญิงสาวที่ชอบการประดับตกแต่ง อาบน้ำ ดำเกล้าแล้ว รังเกียจซากศพ พงู ซากศพสุนัข ซากศพมนุษย์ อันคลั่งอยู่ที่ค่อนั้น เมื่อเบื่อหน่ายรังเกียจด้วยกายของตนอย่างนี้ ก็ฆ่าตัวตายบ้าง ฆ่ากันแลกันบ้าง เข้าไปหานายมิลลันตทิกะ ผู้แต่งตัวเหมือนสมณะ จ้างด้วยบาตรจีวรให้ฆ่าบ้าง โดยนัยนี้ นายมิลลันตทิกะก็รับจ้างฆ่าภิกษุทั้งหลาย วันละหนึ่งรูปบ้าง สองรูป สามรูป สี่รูป ห้ารูป จนถึงหกสิบรูปบ้าง^๑

เมื่อครบกึ่งเดือนแล้ว เสด็จกลับจากที่เร้น ทรงทราบเรื่องนั้น จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงสั่งสอนอานาปานสติสมาธิ (คือการทำใจให้ตั้งมั่นโดยกำหนดลมหายใจเข้าออก) โดยปริยายต่าง ๆ แล้วทรงปรารภเรื่องภิกษุฆ่าตัวตาย ฆ่ากันและกัน รวมทั้งจ้างผู้อื่นให้ฆ่าตน ทรงติเตียน แล้วบัญญัติสิกขาบท ห้ามมิให้ภิกษุฆ่ามนุษย์หรือใช้ให้คนอื่นฆ่า ทรงปรับอาบัติปาราชิกแก่ผู้ล่วงละเมิด

อนุปบัญญัติ (ข้อบัญญัติเพิ่มเติม)

สมัยนั้น อุบาสกคนหนึ่งไม่สบาย ภิกษุฉัพพัคคีย์ (มีพวก ๖) เกิดพอใจในภริยาของอุบาสกนั้น จึงพูดพรรณนาคุณแห่งความตาย อุบาสกนั้นเชื่อ ก็ตั้งหน้ารับประทานแต่ของแสด เป็นเหตุให้โรคกำเริบและตายด้วยโรคนั้น ภริยาของอุบาสกจึงติเตียน ยกโทษ^๒ ภิกษุฉัพพัคคีย์

^๑ ยกโทษ ในที่นี้หมายถึง ติเตียน กล่าวโทษ - ม.พ.ป.

^๒ เป็นสมัยเดียวกับที่กล่าวถึงในข้อ ๒ ปฐมปาราชิกกัณฑ์ อันว่าด้วยปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ตอนที่เล่าเรื่องพระสุทินะ

^๓ เป็นสมัยที่ภิกษุไม่ตีขึ้นหลายรูปแล้ว

เหล่านั้น ความทราบถึงพระพุทธเจ้า ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ใต้สวน ใต้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติเพิ่มเติม ห้ามการพรณนาคุณของความตาย หรือชักชวนเพื่อให้ตาย ว่าผู้ใดละเมิด ต้องอาบัติปาราชิกด้วย

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายในคำบัญญัติสิกขาบทโดยละเอียด และมีข้อความแสดงเรื่องอนาบัติ (การไม่ต้องอาบัติ) ว่ามี ๖ ประเภท คือ (๑) ภิกษุไม่รู้ (เช่น ทำของตกทับคนตาย โดยไม่มีเจตนาฆ่า) (๒) ไม่ประสงค์จะให้ตาย (๓) ภิกษุเป็นบ้า (๔) ภิกษุมีจิตฟุ้งสวุ่น (เป็นน้ำไปชั่วขณะ) (๕) ภิกษุผู้กระลับกระสาຍเพราะเวทนามถ้ำ (ไม่รู้ลึกลับตัว) (๖) ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ

วินิตวัตถุ (เรื่องที่ทรงวินิจฉัยชี้ขาด)

มีเรื่องต่าง ๆ เกิดขึ้น ประมาณ ๑๐๐ เรื่อง เกี่ยวกับการกระทำของภิกษุที่มีปัญหาว่า จะต้องอาบัติปาราชิกเพราะสิกขาบทนี้หรือไม่ พระผู้มีพระภาคได้ทรงใต้สวน และทรงชี้ขาดว่า ต้องอาบัติบ้าง ไม่ต้องอาบัติบ้าง ตามควรแก่กรณี เฉพาะเรื่องสุดท้ายเกี่ยวกับการกระทำของนางภิกษุณี

๕. จตุตถปาราชิกกัณฑ์ (ว่าด้วยปาราชิกสิกขาบทที่ ๔)

ห้ามภิกษุขูดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน

เริ่มเรื่องว่า พระพุทธเจ้าประทับ ณ เรือนยอดในป่ามหาวัน ใกล้กรุงเวสาลี สมัยนั้นมีภิกษุหลายรูปที่ชอบพอเป็นมิตรสหายกัน จำพรรษาอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำวัคคุมทา สมัยนั้นเกิดพายุภิกษภัย^๒ ในแคว้นวัชชี (ราชธานี ชื่อกรุงเวสาลี) ภิกษุทั้งหลายลำบากด้วยเรื่องอาหารบิณฑบาต จึงปรึกษากันว่า จะทำอย่างไรดี^๓

บางรูปเห็นว่า ควรช่วยแนะนำกิจการงานของคฤหัสถ์ บางรูปเห็นว่า ควรทำหน้าที่ทูต คือนำความข้างนี้ไปบอกข้างนั้น นำความข้างนั้นมาบอกข้างนี้ (คล้ายบุรุษไปรษณีย์) บางรูปเห็นว่า ควรใช้วิธีสรรเสริญกันและกันให้คฤหัสถ์ฟังว่า ภิกษุรูปนั้นรูปนี้ มีคุณวิเศษอย่างนั้นอย่างนี้ เช่น ได้ฌานที่ ๑ ฌานที่ ๒ เป็นต้น จนถึงว่าได้เป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ มีวิเศษ ๓ มีอภิญญา ๖ เมื่อเห็นว่าวิธีหลังนี้ดี จึงเที่ยวสรรเสริญกันและกันให้คฤหัสถ์ฟัง จึงได้รับเลี้ยงดูจากคฤหัสถ์ชาวริมแม่น้ำวัคคุมทาเป็นอย่างดี มีผิวพรรณผ่องใส เอิบอิม เมื่อออกพรรษาแล้ว จึงเก็บเสนาสนะ เดินทางไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ณ กรุงเวสาลี

ปรากฏว่าภิกษุที่มาแต่ทิศทางอื่นล้วนชอุบผอม ผิวพรรณทราม มีเส้นเอ็นขึ้นเห็นได้ชัด ส่วนภิกษุที่มาจากฝั่งน้ำวัดคุมุทา กลับอิมเอิบ อ้วนพี พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถามทุกขุสฺส และทรงทราบเรื่องนั้น จึงตรัสสติเตยนและตรัสเรียกประชุมภิกษุทั้งหลาย ตรัสเรื่องมหาโจร ๕ ประเภท เปรียบเทียบกับภิกษุ คือ

มหาโจร ๕ ประเภท

๑. มหาโจรพวกหนึ่งคิดรวบรวมพวกตั้งร้อยตั้งพัน เพื่อจะเข้าไปฆ่า ปล้น เอาไฟเผา ในคามนิคม ราชธานี ต่อมาก็รวบรวมพวกตั้งร้อยตั้งพันเข้าไปฆ่า ปล้น เอาไฟเผา ในคามนิคม ราชธานี เทียบด้วยภิกษุบางรูปคิดรวบรวมพวกตั้งร้อยตั้งพัน เพื่อจะจาริกไปในคามนิคม ราชธานี ให้คฤหัสถ์และบรรพชิตสักการะ เคารพ นับถือ บูชา อ่อนน้อม และได้จีวร บิณฑบาต ที่อยู่อาศัย ตลอดจนยารักษาโรค ต่อมาก็รวบรวมพวกตั้งร้อยตั้งพันจาริกไปในคามนิคม ราชธานี มีคฤหัสถ์ บรรพชิตสักการะ เคารพ นับถือ บูชา อ่อนน้อม และได้จีวร บิณฑบาต ที่อยู่อาศัย ตลอดจนยารักษาโรค นี่เป็นมหาโจรประเภทที่ ๑ (ซึ่งมีความปรารถนาลาภสักการะ แล้วก็ทำอุบายต่าง ๆ จนได้สมประสงค์)

๒. ภิกษุชู้บางรูปเรียนพระธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ก็โกงเป็นของตนเอง (แสดงว่าตนคิดได้เอง ไม่ได้เรียนหรือศึกษาจากใคร) นี่เป็นมหาโจรประเภทที่ ๒

๓. ภิกษุชู้บางรูปใส่ความเพื่อนพรหมจรรย์ผู้บริสุทธิ์ ผู้ประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์ ด้วยข้อหาว่า ประพฤติผิดพรหมจรรย์ อันไม่มีมูล นี่เป็นมหาโจรประเภทที่ ๓

๔. ภิกษุชู้บางรูปเอาของสงฆ์ที่เป็นครุภัณฑ์ ครุบริหาร (ที่ห้ามแจกห้ามแบ่ง) เช่น อาราม ที่ตั้งอาราม วิหาร ที่ตั้งวิหาร เตียง ตั่ง เป็นต้น ไปสงเคราะห์คฤหัสถ์ ประจบคฤหัสถ์ (เพราะเห็นแก่ลาภ) นี่เป็นมหาโจรประเภทที่ ๔

๕. ภิกษุผู้อวดคุณพิเศษที่ไม่มีจริง ไม่เป็นจริง ซื่อว่าเป็นยอดมหาโจรในโลก เพราะบริโภคก้อนข้าวของราษฎรด้วยอาการแห่งขโมย

^๑ พยัคฆ์ หมายถึง ประกาศ - ม.พ.ป.

ครั้นแล้วทรงตีเตียนภิกษุชาวริมฝั่งน้ำวัคคุมุทาด้วยประการต่าง ๆ พร้อมทั้งทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามอวดคุณพิเศษที่ไม่มีในตน เมื่ออวดไปแล้ว แม้จะออกตัวสารภาพผิดที่หลัง ก็ต้องอาบัติปาราชิก

อนุบัญญัติ (ข้อบัญญัติเพิ่มเติม)

สมัยนั้น ภิกษุหลายรูปสำคัญผิดว่าตนได้บรรลุคุณพิเศษ จึงประกาศตนว่าเป็นพระอรหันต์ (พยากรณ์อรหันต์ผล^๑) สมัยต่อมา จิตของเขาน้อมไปเพื่อระคะ โทสะ โมหะ ก็เกิดความรังเกียจ สงสัยว่า การประกาศตนว่าได้บรรลุคุณพิเศษด้วยความสำคัญผิด จะทำให้ต้องอาบัติปาราชิกหรือไม่ ความทราบถึงพระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติเพิ่มเติม ยกเว้นให้สำหรับภิกษุผู้สำคัญผิดว่าได้บรรลุ

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายตัวสิกขาบทโดยละเอียดแล้วแสดงอนาบัติ (การไม่ต้องอาบัติ) ๖ ประการ คือ (๑) เพราะสำคัญผิดว่าได้บรรลุ (๒) ภิกษุมิได้มีความประสงค์ให้อวด (เช่น บอกเล่าแก่เพื่อนพรหมจารี โดยมีได้มีความปรารถนาจะได้ลาภ) (๓) ภิกษุเป็นบ้า (๔) ภิกษุมิจิตฟุ้งสร้าน (เป็นบ้าไปชั่วคราวเพราะเหตุใด ๆ) (๕) ภิกษุมิเวทนากล้า (ไม่รู้สีก้าว) และ (๖) ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ

วินิตวัตถุ (เรื่องที่ทรงวินิจฉัยชี้ขาด)

ต่อจากนั้น แสดงตัวอย่างต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการกระทำของภิกษุที่เนื่องด้วยสิกขาบทนี้ ประมาณ ๗๕ ราย ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงไต่สวนเอง ทรงวินิจฉัยชี้ขาดว่า ต้องอาบัติปาราชิกบ้าง ไม่ต้องอาบัติปาราชิกบ้าง ต้องอาบัติถุลลัจจัยบ้าง อาบัติทุกกฏบ้าง ตามควรแก่กรณี

(สรุปความว่า อาบัติปาราชิกมี ๔ สิกขาบท ต้องเข้าแล้ว ต้องขาดจากความเป็นภิกษุ แม้สึกไปแล้ว จะมาบวชใหม่อีก ก็ไม่ได้)

๖. เतरสกัณฑ์ (ว่าด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ๑๓ สิกขาบท)

^๑ ภิกษุที่ชื่ออุทายี มี ๒ รูป รูปหนึ่งผิดว่า จึงมีผู้เรียกว่า กาทุทายี (อุทายีดำ) เคยเป็นอำมาตย์กรุงกบิลพัสดุ์ ออกบวชเมื่อคราวพระพุทธบิดาใช้ให้ไปทูลเชิญเสด็จพระพุทธเจ้า ส่วนพระอุทายีที่กล่าวถึงในที่นี้ชื่อบอกเรื่องเลอะเทอะเสมอ จึงมีฉายาว่า โลสุทายี (อุทายีเลอะเทอะ)

สิกขาบทที่ ๑ ห้ามทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน

เริ่มเรื่องราว พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนารามของอนาถปิณฑิกคฤหบดี ใกล้กรุงสาวัตถี ภิกษุเสวยสกะถูกพระอุทายี^๑ แนะนำในทางที่ผิด ให้ใช้มือเปลื้องความใคร่ ทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวน พระเสวยสกะรับเป็นสัตย์ ทรงติเตียนพระเสวยสกะเป็นอันมาก แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนโดยเจตนา ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัติสังฆาทิเสส (อาบัติที่ต้องให้สงฆ์เกี่ยวข้องในกรรมเบื้องต้นและกรรมอันเหลือ คือสงฆ์เป็นผู้ปรับโทษให้อยู่กรรม และสงฆ์เองเป็นผู้ระงับอาบัติ)

อนุปัญญัติ (ข้อบัญญัติเพิ่มเติม)

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายนอนหลับ น้ำอสุจิเคลื่อนด้วยความฝัน เกิดความสงสัยว่า จะต้องสังฆาทิเสส จึงกราบทูลถามพระผู้มีพระภาค พระองค์ตรัสว่า เจตนามีอยู่ แต่เป็น อัปโพหาริก (ไม่ควรกล่าวว่ามี เหมือนอย่างเหน้าหมดแก้วแล้ว น้ำก็ยังคงมีติดอยู่เล็กน้อย แต่ไม่ควรกล่าวว่ามี) แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติม เพิ่มข้อยกเว้นสำหรับความฝัน

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายตัวสิกขาบทโดยพิสดารแล้ว กล่าวถึงเรื่องอนาบัติ (การไม่ต้องอาบัติ) ๖ ประการ คือ (๑) เพราะฝัน (๒) ภิกษุไม่มีเจตนาจะทำให้เคลื่อน (๓) ภิกษุเป็นบ้า (๔) ภิกษุมีจิตฟุ้งสร้าน (เป็นบ้าไปชั่วคราวด้วยเหตุใด ๆ) (๕) ภิกษุมีเวทนามกล้ำ และ (๖) ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ

วินีตวัตถุ (เรื่องที่ทรงวินิจฉัยชี้ขาด)

ต่อจากนั้น แสดงตัวอย่างต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เกี่ยวด้วยการกระทำของภิกษุที่เนื่องด้วยสิกขาบทนี้ ประมาณ ๗๑ ราย ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงไต่สวนเอง ทรงวินิจฉัยชี้ขาดว่า ต้องอาบัติสังฆาทิเสสบ้าง ไม่ต้องบ้าง ตามควรแก่กรณี

สิกขาบทที่ ๒ ห้ามจับต้องกายหญิง

เริ่มเรื่องราว พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนารามเช่นเคย แล้วกล่าวถึงวิหาร (ที่อยู่) ของพระอุทายีว่างดงาม มีเตียงตั้งผูกหมอน น้ำดื่มน้ำใช้ตั้งไว้ดี มีบริเวณอันกวาดสะอาด มนุษย์

^๑ การพูดเกี้ยวของอินเดียในสมัยนั้น อาจจะเป็นอย่างนี้ ลักษณะการใช้ถ้อยคำ คงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ ฟังเข้าใจว่า การใช้ถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นการเกี้ยวหญิง ย่อมนับเข้าในข้อนี้

ทั้งหลายพากันไปชมวิหารมากด้วยกัน พราหมณ์ผู้หนึ่งพาภริยาไปขอชมวิหาร พระอุทายีก็พาชม ให้พราหมณ์เดินหน้า ภริยาตามหลัง พระอุทายีเดินตามหลังภริยาของพราหมณ์นั้นอีกต่อหนึ่ง เลยถือโอกาสจับต้องอวัยวะใหญ่ของนาง นางบอกแก่สามี สามีโกรธ ตีเตียนเป็นอันมาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ไต่สวนได้ความเป็นสัตย์ ทรงตีเตียนเป็นอันมากแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุมีจิตกำหนดจับต้องกายหญิง ไม่ว่าจะเป็นการจับมือ จับข้อมง หรือลูบคลำอวัยวะใด ๆ ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด

ครั้นแล้ว ได้มีคำอธิบายตัวสิกขาบทอย่างละเอียด และมีข้อแสดงลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ คล้ายคลึงกับสิกขาบทที่แล้ว ๆ มา ลงท้ายด้วยแสดงวินีตวัตถุ คือเรื่องที่เกิดขึ้น ซึ่งพระศาสดาทรงวินิจฉัย ไต่สวนชี้ขาดด้วยพระองค์เอง อันเกี่ยวกับสิกขาบทนี้ ประมาณ ๒๐ เรื่อง

สิกขาบทที่ ๓ ห้ามพูดเกี่ยวหญิง

เริ่มเรื่องว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนารามเช่นเคย แล้วเล่าเรื่องสตรีหลายคนพากันไปชมวิหาร (ที่อยู่) ของพระอุทายี ซึ่งเลื่องลือกันว่างดงาม พระอุทายีก็ถือโอกาสนั้นพูดจาพาดพิงถึงทวารหนัก ทวารเบาของหญิงเหล่านั้น หญิงบางคนที่เป็นคนคะนองไม่มีความอาย ก็ยิ้มแยม ชู้ชิก คิกคัก พูดล้อกับพระอุทายี ส่วนหญิงที่มีความละอาย ก็ว่ากล่าวตีเตียนความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ไต่สวนได้ความเป็นสัตย์ ก็ทรงตีเตียนแล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุมีจิตกำหนดพูดเกี่ยวหญิงด้วยวาจาชั่วหยาบ พาดพิงเมถุน ทำนองชายหนุ่มพูดเกี่ยวหญิงสาว^๑ ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายตัวสิกขาบทโดยละเอียด แล้วแสดงถึงอนาบัติ (การไม่ต้องอาบัติ) สำหรับภิกษุผู้พูด มุ่งอรรถ มุ่งธรรม มุ่งสั่งสอน ผู้เป็นบ้า และผู้เป็นต้นบัญญัติ แล้วแสดงถึงวินีตวัตถุ คือเรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว พระพุทธเจ้าทรงไต่สวนวินิจฉัยชี้ขาด รวม ๑๒ เรื่อง

สิกขาบทที่ ๔ ห้ามพูดล้อหญิงให้บ่าเรอตด้วยกาม

เริ่มเรื่องว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนารามเช่นเคย แล้วเล่าถึงหญิงหม้ายคนหนึ่งผู้มีรูปร่างงดงาม พระอุทายีเข้าไปสู่สกุลนั้น สั่งสอนจนเกิดความเลื่อมใสแล้ว เธอบวราณาที่จะถวายผ้าห่ม อาหารที่นอนที่หนึ่งและยารักษาโรค แต่พระอุทายีก็กลับพูดล้อหรือชักชวนหญิงนั้น ให้บ่าเรอตด้วยกาม ถือว่า เป็นสิ่งที่หาได้ยาก นางหลงเชื่อ แสดงอาการยินยอม พระอุทายีถ่มน้ำลาย แสดงอาการรังเกียจ นางจึงตีเตียนพระอุทายี ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค

จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ใต้สวน ตีเตียนแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุผู้มีจิตกำหนด พุดล่อหญิงให้บำเรอตนด้วยกาม ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายข้อความในสิกขาบทอย่างละเอียด พร้อมทั้งแสดงถึงการ ไม่ต้องอาบัติ โดยลักษณะ ๓ คือ (๑) พุดให้บำเรอด้วยปัจจัย ๔ (๒) ภิกษุเป็นบ้า (๓) ภิกษุผู้เป็นต้น บัญญัติ แล้วแสดงถึงเรื่องที่เกิดขึ้น รวม ๗ เรื่อง ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงใต้สวนชี้ขาดว่า ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหรือไม่

สิกขาบทที่ ๕ ห้ามชักสือ

เริ่มเรื่องราว พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนารามเช่นเคย สมัยนั้น พระอุทายีเมื่อ เห็นเด็กชายที่ยังไม่มีภริยา เด็กหญิงที่ยังไม่มีสามี ก็เที่ยวพุดสรรเสริญเด็กหญิงในสำนักมารดา บิดาของเด็กชาย เขาก็วานให้พระอุทายีไปลู่ขอเด็กหญิง พระอุทายีไปเที่ยวพุดสรรเสริญเด็กชาย ในสำนักมารดาบิดาของเด็กหญิง เขาก็วานให้พระอุทายีไปพุดให้ฝ่ายชายมาขอนุตรีของตน โดยนัยนี้ พระอุทายีก็ทำให้เกิดการอวาทะ วิวาหะ และการลู่ขอหลายราย

สมัยนั้น ธิดาของหญิงผู้เคยเป็นโสเภณีคนหนึ่ง มีรูปงาม น่าดู น่าชม สวากของอาชีวก ซึ่งอยู่ต่างตำบล จึงมาขอธิดานั้น แต่มารดาของนางอ้างว่า นางไม่รู้จัก ทั้งก็มีลูกคนเดียว ลูกจะต้องไปสูตำบลบ้านอื่น จึงไม่ยอมยกให้ สวากของอาชีวกจึงไปหาพระอุทายี ขอให้ช่วยลู่ขอ และรับรองให้ พระอุทายีก็ไปพุดกับหญิงนั้น นางเชื่อว่าพระอุทายีรู้จักจึงยอมยกให้ สวากของอาชีวกรับเด็กหญิงนั้นไปเลี้ยงดูอย่างลูกสะใภ้ได้เดือนเดียว ต่อมาก็เลี้ยงดูแบบทาสี

เด็กหญิงจึงส่งข่าวไปแจ้งให้มารดาทราบว่าได้ได้รับความลำบาก อยู่อย่างทาสี ขอให้ มารดามารับกลับไป มารดาจึงไปต่อว่าสวากของอาชีวก แต่ก็กลับถูกรุกราน อ้างว่าการนำมา นำไปไม่เกี่ยวกับนาง แต่เกี่ยวกับพระอุทายี จึงไม่รู้เรื่องนี้ นางจึงต้องกลับสู่กรุงสาวตถิ

เด็กหญิงนั้น ส่งหุดไปแจ้งข่าวแก่มารดาเป็นครั้งที่ ๒ เล่าถึงความลำบากยากแค้นที่ได้ รับในการที่มีความเป็นอยู่แบบทาสี ขอให้มารดานำตัวกลับ มารดาจึงไปหาพระอุทายีให้ช่วย ไปเจรจากับสวากของอาชีวกให้ พระอุทายีก็ไปเจรจา แต่ก็ถูกรุกรานกลับมา โดยอ้างว่า พระอุทายีไม่เกี่ยว การนำมา นำไป เป็นเรื่องระหว่างตนกับมารดาของเด็กหญิง เป็นสมณะ ควรชวนชวายน้อย ควรเป็นสมณะที่ดี พระอุทายีจึงต้องกลับ

๑ เรื่องนี้ควรเป็นเครื่องเตือนใจให้สังวรในการเรียไร รบกวณชาวบ้านจนไม่เป็นอันทำอะไร และแสดงไปในตัวว่า พระพุทธเจ้าทรงปราบปรามเรื่องเช่นนี้อย่างหนักเพียงไร

เด็กหญิงนั้น ส่งทูตไปแจ้งข่าวเช่นเดิมแก่มารดาอีกเป็นครั้งที่ ๓ ขอให้นำตัวกลับ มารดา จึงไปหาพระอุทายี พระอุทายีก็บอกว่าไปแล้ว และถูกรุกราน ไม่ยอมไปอีก มารดาของเด็กหญิงนั้น และหญิงอื่น ๆ ที่ไม่พอใจแม่ผัว พ่อผัว หรือสามี ก็พากันดิเตียน สบแช่งพระอุทายี ส่วนหญิง ที่พอใจแม่ผัว พ่อผัว หรือสามี ก็สรรเสริญให้พรพระอุทายี

ความทราบถึงพระพุทธเจ้า จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนได้ความเป็นสัตย์ จึงทรงดิเตียนแล้วบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุชักสือให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน ทรงปรับอาบัติ สังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด

ต่อมาพระอุทายีก่อเรื่องขึ้นอีก โดยพวกนักเลงขอร้องให้ไปตามหญิงแพศยามา เพื่อ สำเร็จความใคร่ มีผู้ดิเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า การชักสือ เช่นนั้น แม้โดยที่สุด เพื่อสำเร็จความประสงค์ชั่วขณะหนึ่ง ก็ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายตัวสิกขาบทโดยละเอียด และแสดงลักษณะการไม่ต้อง อาบัติว่า (๑) ไปด้วยกิจของสงฆ์ ของเจตีย์ หรือของภิกษุใช้ (๒) ภิกษุเป็นบ้า (๓) ภิกษุผู้ เป็นตันบัญญัติ ไม่ต้องอาบัติ แล้วได้แสดงตัวอย่างที่เกิดเรื่องขึ้น ๗ เรื่องเกี่ยวกับสิกขาบทนี้ ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงวินิจฉัยชี้ขาด

สิกขาบทที่ ๖ ห้ามสร้างกุฎีด้วยการขอ

เริ่มเรื่องเล่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น ภิกษุชาวแคว้นอาฬวีให้ก่อกุฎี ที่ไม่มีเจ้าของ (ในที่ซึ่งไม่มีใครจับจอง) เป็นของจำเพาะตน (เพื่อประโยชน์ของตนเอง) เป็นกุฎีไม่มีประมาณ (ไม่กำหนดเขตแน่นอน) ด้วยการขอเอาเอง (คือขอของใช้รวมทั้งขอแรง) กุฎียังไม่เสร็จ พวกเธอก็มากไปด้วยการขอ เช่น ขอคน ขอแรงงาน ขอโค ขอเกวียน ขอพัว ขอขวาน เป็นต้น ก่อความเดือดร้อนแก่มนุษย์เป็นอันมาก ถึงกับเห็น ภิกษุทั้งหลายเข้า ก็พากันหวาดบัง สะดุ้งกลัวบ้าง หนีบ้าง ไปทางอื่นบ้าง หันหน้าหนีไปทางอื่น บ้าง ปิดประตูบ้าง เห็นโค สำคัญว่าเป็นภิกษุ ก็พากันหนีบ้าง^๑

^๑ สิกขาบทนี้ ต่างจากสิกขาบทที่ ๖ โดยสาระสำคัญ คือสิกขาบทที่ ๖ ภิกษุทำเอง ด้วยการขอสิ่งของและขอแรง ส่วนสิกขาบทนี้คนอื่นทำให้ จึงไม่มีกรจำกัดขนาด แต่คงต้องให้สงฆ์แสดงที่ให้เหมือนสิกขาบทก่อน เพื่อกันมิให้ ปลุกตามใจชอบ โดยสงฆ์ไม่รับรู้ อันอาจเกะกะไม่เป็นระเบียบ และอาจเป็นเหตุกระทบต่อความรู้สึกของคนอื่น พึงสังเกตอย่างหนึ่งว่า ทั้งสองสิกขาบทนี้ ให้ปลุกสร้างที่อยู่โดยมีบริเวณโดยรอบขนาดเกวียนเดินรอบได้ ไม่นิยม ให้ปลูกติด ๆ กัน

ท่านพระมหากัสสปจาริกไปสู่แคว้นอาฬวี พักที่อัคคาฬวเจดีย์ ไปบิณฑบาตก็พบมนุษย์ ทั้งหลายพากันหวาดสะดุ้ง หลบหนี เมื่อกลับมาถามภิกษุทั้งหลาย ทราบความแล้ว พอพระพุทธเจ้า เสด็จจาริกไปสู่เมืองอาฬวี ก็กราบทูลให้ทรงทราบ จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ตรัสเทศนาสั่งสอน ไม่ให้เป็นผู้มักขอ ทรงเล่านิทานประกอบถึง ๓ เรื่อง แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ออกกุฎิ ที่ไม่มีเจ้าของ เป็นที่อยู่จำเพาะตนด้วยการขอ (สิ่งต่าง ๆ) เอาเอง พึงทำให้ได้ประมาณ คือยาวไม่เกิน ๑๒ คืบ กว้างไม่เกิน ๗ คืบ ทั้งต้องให้ภิกษุทั้งหลายแสดงที่ให้ออกก่อน ภิกษุทั้งหลาย พึงแสดงที่ ซึ่งไม่มีใครจองไว้ ที่มีชานรอบ ถ้าภิกษุให้ออกกุฎิด้วยการขอ (สิ่งต่าง ๆ) เอาเอง ในที่ซึ่งมีผู้จองไว้ ไม่มีชานรอบ ไม่ให้ภิกษุทั้งหลายแสดงที่ให้ออกก็ดี ทำให้เกินประมาณก็ดี ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายตัวสิกขาบทโดยละเอียด และอธิบายถึงลักษณะการไม่ต้องอาบัติไว้ ที่มีลักษณะอันไม่ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน และภิกษุผู้ทำเป็นบ้ำหรือเป็นต้นบัญญัติ

สิกขาบทที่ ๗ ห้ามสร้างวิหารใหญ่โดยสงฆ์มิได้กำหนดที่

เริ่มเรื่องเล่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โฉมิตาราม กรุงโกสัมพี ครั้งนั้น คฤหบดี ผู้เป็นอนุภิกษุ (บารุง) พระฉันนะ ขอให้พระฉันนะแสดงที่ให้ ตนจะสร้างวิหารถวาย พระฉันนะ ให้ปราบพื้นที่ ให้ตัดต้นไม้ที่ชาวบ้านนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เป็นการก่อความสะเทือนใจ มนุษย์ ทั้งหลายจึงพากันติเตียน ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงติ และทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้อำนาจวิหารใหญ่อันมีเจ้าของ เจาะตนเอง พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุ เหล่านั้น พึงแสดงที่อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุให้อำนาจวิหารใหญ่ในที่ซึ่งมีผู้จองไว้ หากชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไปแสดงที่ ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายตัวสิกขาบท โดยละเอียด ส่วนลักษณะการไม่ต้องอาบัติ คงเป็นเช่นเดียวกับสิกขาบทที่ ๖

สิกขาบทที่ ๘ ห้ามโจทอาบัติปาราชิกไม่มีมูล

เริ่มเรื่องเล่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ สมัยนั้น พระทัฬหฬลบุตร (ผู้เป็นบุตรแห่งมัลลกษัตริย์) ได้บรรลุนิติภาวะตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ไม่มีกิจอื่นที่จะต้องทำอีก ต่อมาท่านปรารถนาจะทำประโยชน์แก่คณะสงฆ์ โดยเป็นผู้จัดเสนาสนะ (เสนาสนคหาปกะ มีหน้าที่จัดที่พักให้พระที่เดินทางมา) และเป็นผู้แจกภัตต์

(ภัตตฺตทเทศกะ มีหน้าที่จัดภิกษุไปฉันในที่นิมนต์ ในเมื่อทนายมาขอพระต่อสงฆ์) จึงกราบทูลความดำริของท่านแต่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคประธานสาธุการ และทรงแสดงความเห็นชอบด้วยที่จะให้ท่านทำพมัลลบุตรทำหน้าที่ทั้งสองนั้น

จึงตรัสเรียกประชุมสงฆ์ ให้สงฆ์เชิญพระทำพพะก่อนแล้ว ให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศขอความเห็นชอบในการสมมติ พระทำพมัลลบุตรเป็นผู้แจกเสนาสนะ และแจกภัตต์ เมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน จึงเป็นอันสงฆ์ได้สมมติ (หรือแต่งตั้ง) แล้ว

พระทำพมัลลบุตรทำหน้าที่มาด้วยดี ครั้งหนึ่งถูกภิกษุพวกพระเมตติยะ และภุมมชกะ (สองรูปนี้เป็นหัวหน้าของกลุ่มภิกษุผู้มักก่อเรื่องเสียหาย) เข้าใจผิดคิดว่าท่านไปแนะนำคฤหบดีผู้หนึ่ง มิให้ถวายอาหารดี ๆ แก่พวกตน ซึ่งความจริงคฤหบดีผู้นั้น ไม่เลื่อมใส และรังเกียจด้วยตนเอง จึงใช้นางเมตติยาภิกษุณีให้เป็นโจทก์ฟ้องพระทำพมัลลบุตร ในข้อหาต้องอาบัติปาราชิกเพราะข่มขืนนาง

พระพุทเจ้าทรงประชุมสงฆ์ ได้ส่วน ได้ความว่าเป็นการแก้สงสัยความ จึงให้สีกนางเมตติยาภิกษุณี พวกภิกษุผู้ใช้อกรับสารภาพแทน ก็ไม่ทรงผ่อนผัน กลับทรงเรียกประชุมสงฆ์ ตีเตียนหมู่ภิกษุผู้คิดร้าย ใส่ความฟ้องพระทำพมัลลบุตรด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติสังฆาทิเสส แก่ภิกษุผู้ประพฤติเช่นนั้น

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายตัวสิกขาบทโดยละเอียด และแสดงลักษณะการไม่ต้องอาบัติว่า (๑) โจทด้วยเข้าใจผิดในภิกษุผู้บริสุทธิ์ ว่าไม่บริสุทธิ์ (๒) โจทภิกษุผู้ไม่บริสุทธิ์จริง (๓) ภิกษุเป็นบ้า (๔) ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ

สิกขาบทที่ ๙ ห้ามอ้างเลสโจทอาบัติ

เล่าเรื่องภิกษุ พวกพระเมตติยะ และภุมมชกะชุดเดิม แก้สงสัยเลส โจทพระทำพมัลลบุตรด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล คือเห็นแพะตัวผู้เป็นสัตว์ด้วยแพะตัวเมีย ก็นัดกันตั้งชื่อแพะตัวผู้ว่า พระทำพมัลลบุตร ตั้งชื่อแพะตัวเมียว่า เมตติยาภิกษุณี แล้วเที่ยวพูดว่า ตนได้เห็นพระทำพมัลลบุตรได้เสียกับนางเมตติยาภิกษุณีด้วยตาตนเอง

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงได้ส่วนพระทำพมัลลบุตร ได้ความว่า เป็นการอ้างเลส ใส่ความ จึงมอบให้สงฆ์จัดการได้ส่วนภิกษุพวกที่อ้างเลสใส่ความ เมื่อพวกเขาเป็นสัตย์ จึงทรงตีเตียน แล้วบัญญัติสิกขาบท ห้ามอ้างเลสใส่ความภิกษุด้วย

๑ พระดำรัสตอบของพระพุทเจ้าเป็นไปในทางสายกลาง ไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป อนุโลมให้เหมาะสมกับกาลเทศะ

อَابติปราชิกไม่มีมูล ทรงปรับอَابติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด

ต่อไปเป็นคำอธิบายตัวสิกขาบทโดยละเอียด และคำอธิบายลักษณะไม่ต้องอَابติ เป็นอย่างเดียวกับสิกขาบทที่ ๘ (ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑ ถึงที่ ๙ เรียกว่าปฐมอَابติติกะ คือต้องอَابติ ตั้งแต่ลงมือทำครั้งแรก ส่วนสิกขาบทที่ ๑๐ ถึง ๑๓ เรียกว่าวตติยิกะ สงฆ์ต้องสวดประกาศ ครบ ๓ ครั้ง ขึ้นคือตั้งจึงต้องอَابติ)

สิกขาบทที่ ๑๐ ห้ามทำสงฆ์ให้แตกกัน

เริ่มเรื่อง เล่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนารามเช่นเคย แล้วเล่าเรื่องพระเทวทัต เข้าไปหาพระโภกกลีเก พระภควโฆรติสสะ พระที่เป็นบุตรของนางปัญทเทวี และพระสมุทรรทัต ชักชวนให้ทำสงฆ์ให้แตกกัน พร้อมทั้งบอกแผนการที่จะเสนอไปในทางให้เครื่องครัดยั้งขึ้น ๕ ข้อ ซึ่งเข้าใจว่าพระผู้มีพระภาคคงไม่ทรงอนุญาต และตนจะได้นำข้อเสนอนั้นประกาศแก่ มหาชน ข้อเสนอ ๕ ข้อ คือ

๑. ภิกษุพึงอยู่ป่าตลอดชีวิต เข้าละแวกบ้าน ต้องมีโทษ
๒. ภิกษุพึงถือบิณฑบาตเป็นวัตรตลอดชีวิต ผู้ได้รับนิมนต์ (ไปฉันตามบ้าน) ต้องมีโทษ
๓. ภิกษุพึงใช้ผ้าบังสุกุล (ผ้าเปื้อนฝุ่น คือผ้าหรือเศษผ้าที่เขาทิ้งตามกองขยะบ้าง ตามที่ต่าง ๆ บ้าง นำมาซักและปะติดปะต่อเป็นจีวร) จนตลอดชีวิต ผู้ได้รับ คฤหบดีจีวร (ผ้าที่เขาถวาย) ต้องมีโทษ
๔. ภิกษุพึงอยู่โคนไม้จนตลอดชีวิต ผู้ใดเข้าสู่ที่มุง (ที่มีหลังคา) ต้องมีโทษ
๕. ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อสัตว์ ผู้ใดฉัน ต้องมีโทษ

ภิกษุเหล่านั้นเห็นมีทางชนะก็ร่วมด้วย พระเทวทัตจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลข้อเสนอดังกล่าวขึ้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดูก่อนเทวทัต” ผู้ใดปรารถนาจะอยู่ป่าก็จงอยู่ป่า ผู้ใดปรารถนาจะอยู่ในละแวกบ้าน ก็จงอยู่ในละแวกบ้าน ผู้ใดปรารถนาจะเที่ยวบิณฑบาตก็จงเที่ยวบิณฑบาต ผู้ใดปรารถนาจะรับนิมนต์ ก็จงรับนิมนต์ ผู้ใดปรารถนาจะใช้ผ้าบังสุกุล ก็จงใช้ผ้าบังสุกุล ผู้ใดปรารถนาจะรับคฤหบดีจีวร (ผ้าที่เขาถวาย) ก็จงรับคฤหบดีจีวร เรอาอนุญาต

๑๐ พระฉันนะรูปนี้ เคยตามเสด็จเมื่อคราวทรงผนวช จึงถือตัวว่าเป็นคนสำคัญ ไม่ยอมให้ใครว่ากล่าว กลายเป็นคนดื้อว่ายาก ใครปราบไม่ลง พระพุทธเจ้าทรงสั่งให้สงฆ์ลงพรหมทัณฑ์ คือ อย่าให้ใครว่ากล่าว ตักเตือน หรือพูดจาด้วย จึงกลับตัวได้ในที่สุด

ที่นอนที่หนึ่ง ณ โคนไม้ ตลอด ๘ เดือน (ที่มีไข้ฤดูฝน) เรานุญาตเนื้อสัตว์ที่บริสุทธ์โดยส่วน ๓ คือ ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้รังเกียจ (ว่าเข่าเพื่อเจาะจงจะให้ภิกษุบริโภค)”

พระเทวทัตจิตใจ จึงเที่ยวประกาศให้เห็นว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตข้อเสนอที่ดีของตน ทำให้คนที่มิบัญญัติธรรมบางคนเห็นว่า พระสมณโคดมเป็นผู้มักมาก แต่คนที่เข้าใจเรื่องดี กลับติเตียนพระเทวทัต ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนพระเทวทัต ว่าเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียน และบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุพากเพียรทำสงฆ์ให้แตกกัน เมื่อภิกษุอื่นห้ามปราม ไม่เชื่อฟัง ภิกษุทั้งหลายพึงสวดประกาศ (เป็นการสงฆ์) เพื่อให้เธอเลิกเรื่องนั้นเสีย ถ้าสวดประกาศครบ ๓ ครั้ง ยังไม่ละเลิก ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายตัวสิกขาบทโดยละเอียด และแสดงลักษณะไม่ต้องอาบัติ คือ (๑) สงฆ์ไม่สวดประกาศ (๒) เธอละเลิกเสียได้ (๓) ภิกษุเป็นบ้า (๔) ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ

สิกขาบทที่ ๑๑ ห้ามเป็นพรรคพวกของผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน

เนื่องมาจากสิกขาบทที่ ๑๐ คือภิกษุโกกาลิกะ เป็นต้น สันับสนุนพระเทวทัต ว่าไม่ควรติเตียนพระเทวทัต พุดเป็นธรรม เป็นวินัย ต้องด้วยความพอใจของตน ภิกษุทั้งหลายพากันติเตียนภิกษุพวกที่สนับสนุน ภิกษุผู้พากเพียรทำสงฆ์ให้แตกกันนั้น ความทราบถึงพระพุทธเจ้า จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ได้ความจริงแล้ว จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามสนับสนุนภิกษุผู้พากเพียรทำสงฆ์ให้แตกกัน ถ้าห้ามไม่ฟัง ให้ภิกษุทั้งหลายสวดประกาศตักเตือน (เป็นการสงฆ์) ถ้าครบ ๓ ครั้ง ยังไม่ละเลิก ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายตัวสิกขาบท ส่วนลักษณะที่ ไม่ต้องอาบัติ ก็คล้ายกับสิกขาบทที่ ๑๐ มีเพิ่มภิกษุมิจิตพึงสร้าวน มีเวทนากล้า อีก ๒ ข้อ

สิกขาบทที่ ๑๒ ห้ามเป็นคนว่ายากสอนยาก

เริ่มเรื่องเล่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โขสิตาราม ใกล้กรุงโกสัมพี สมัยนั้น พระจันนะ^๑ ประพตติอนาจาร (ความประพตติอันไม่สมควร) ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าว กลับว่าติเตียน ภิกษุทั้งหลายจึงพากันติเตียน ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ไต่สวนได้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียนและทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำตนเป็นผู้ว่ายาก ถ้าไม่เชื่อฟัง ภิกษุทั้งหลายสวดประกาศตักเตือน (เป็นการสงฆ์) ถ้าครบ ๓ ครั้ง ยังไม่ละเลิก ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายตัวสิกขาบทโดยละเอียด ส่วนลักษณะที่ ไม่ต้องอาบัติ

^๑ พระอัสสชิ รูปนี้ มีชื่อรูปที่เป็นอาจารย์พระสาริบุตร - ม.พ.ป.

อย่างเดียวกับสิกขาบทที่ ๑๐

สิกขาบทที่ ๑๓ ห้ามประทุษร้ายสกุล คือประจบคฤหัสถ์

เริ่มเรื่องเล่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม ใกล้กรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุเลว ๆ ที่ชื่อว่าเป็นพวกพระอัสสชิ^๑ และพระปุนัพพสุกะ เป็นภิกษุเจ้าถิ่นอยู่ในชนบท ชื่อว่าภิกษุคิริ เป็นพระอัสสชิ ภิกษุเหล่านั้นประพฤติดอนาจาร มีประการต่าง ๆ เช่น การประจบคฤหัสถ์ ทำสิ่งต่าง ๆ ให้เขา เล่นชนต่าง ๆ

มีภิกษุรูปหนึ่ง จำพรรษาในแคว้นกาสิ ผ่านมาพัก ณ ชนบทนั้น เพื่อจะเดินทางไปกรุงสาวัตถี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค ภิกษุนั้นเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้านด้วยอาการสำรวม แต่মনุษย์ทั้งหลายไม่ชอบ เพราะไม่แสดงอาการประจบประแจง เหมือนภิกษุพวกพระอัสสชิ และพระปุนัพพสุกะ จึงไม่ถวายอาหาร แต่อุบาสกผู้หนึ่ง (เป็นผู้เข้าใจพระธรรมวินัยถูกต้อง) เห็นเข้า จึงนิมนต์ภิกษุรูปนั้นไปฉันที่บ้านของตน สิ่งความให้ไปกราบทูลพระพุทธรเจ้าว่า ภิกษุพวกพระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะ ประพฤติตนไม่สมควรต่าง ๆ

ความทราบถึงพระพุทธรเจ้า ทรงติเตียน แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท มีใจความว่า ภิกษุประทุษร้ายสกุล (ประจบคฤหัสถ์ ทอดตนลงให้เขาใช้) มีความประพฤติเลวทราม เป็นที่รู้เห็นทั่วไป ภิกษุทั้งหลายพึงกล่าวและขับเสียดจากที่นั้น ถ้าเธอกลับว่าติเตียน ภิกษุทั้งหลาย พึงสวดประกาศ (เป็นการสงฆ์) ให้เธอละเลิก ถ้าสวดครบ ๓ ครั้ง ยังดื้อดึง ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

ต่อจากนั้น เป็นคำอธิบายตัวสิกขาบทโดยละเอียด และแสดงลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติเหมือนสิกขาบทที่ ๑๑ (พึงสังเกตว่า ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑๐ มาถึงสิกขาบทที่ ๑๓ ที่เรียกว่า ยาวตติยกะนั้น ต้องสวดประกาศครบ ๓ ครั้ง จึงต้องอาบัติ)

๗. อนนิตกัณฑ์ (ว่าด้วยอาบัติอันไม่แน่ว่า จะควรปรับในข้อไหน ๒ สิกขาบท)

สิกขาบทที่ ๑ วิธีปรับอาบัติเพราะนั่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง

เริ่มเรื่องเล่าว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม ใกล้กรุงสาวัตถี สมัยนั้น พระอุบายี เป็นผู้เข้าสู่สกุลมากด้วยกัน ในกรุงสาวัตถี วันหนึ่งเข้าไปนั่งในห้องลับตาสองต่อสอง กับหญิงสาว สันทนาบ้าง กล่าวธรรมบ้าง นางวิสาขาได้รับเชิญไปสู่สกุลนั้น เห็นเข้า จึงทักท้วงว่าเป็นการไม่สมควร ก็ไม่เอื้อเพื่อเชื่อฟัง ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนได้ความเป็นลัทธิแล้ว จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบท ใจความว่า

^๑ ที่เป็นอริยบุคคล เช่น นางวิสาขา แต่โดยใจความ หมายถึงผู้ที่พบเห็น เป็นผู้มิอาจควรเชื่อได้เป็นหลักฐาน